

REIAL ACADÈMIA DE DOCTORS

La Unió Europea com a creació del geni polític d'Europa

Discurs d'ingrés de l'acadèmic numerari electe

Excm. Sr. Jordi Garcia-Petit i Pàmies

Doctor en Dret

A l'acte de la seva recepció, 8 de maig de 1995, i

discurs de contestació de l'acadèmic de número

Excm. Sr. Josep Lloret i Brull

Doctor en Ciències Econòmiques

Barcelona

1995

Dr. Jordi Garcia-Petit i Pàmies

La Unió Europea com a creació
del geni polític d'Europa

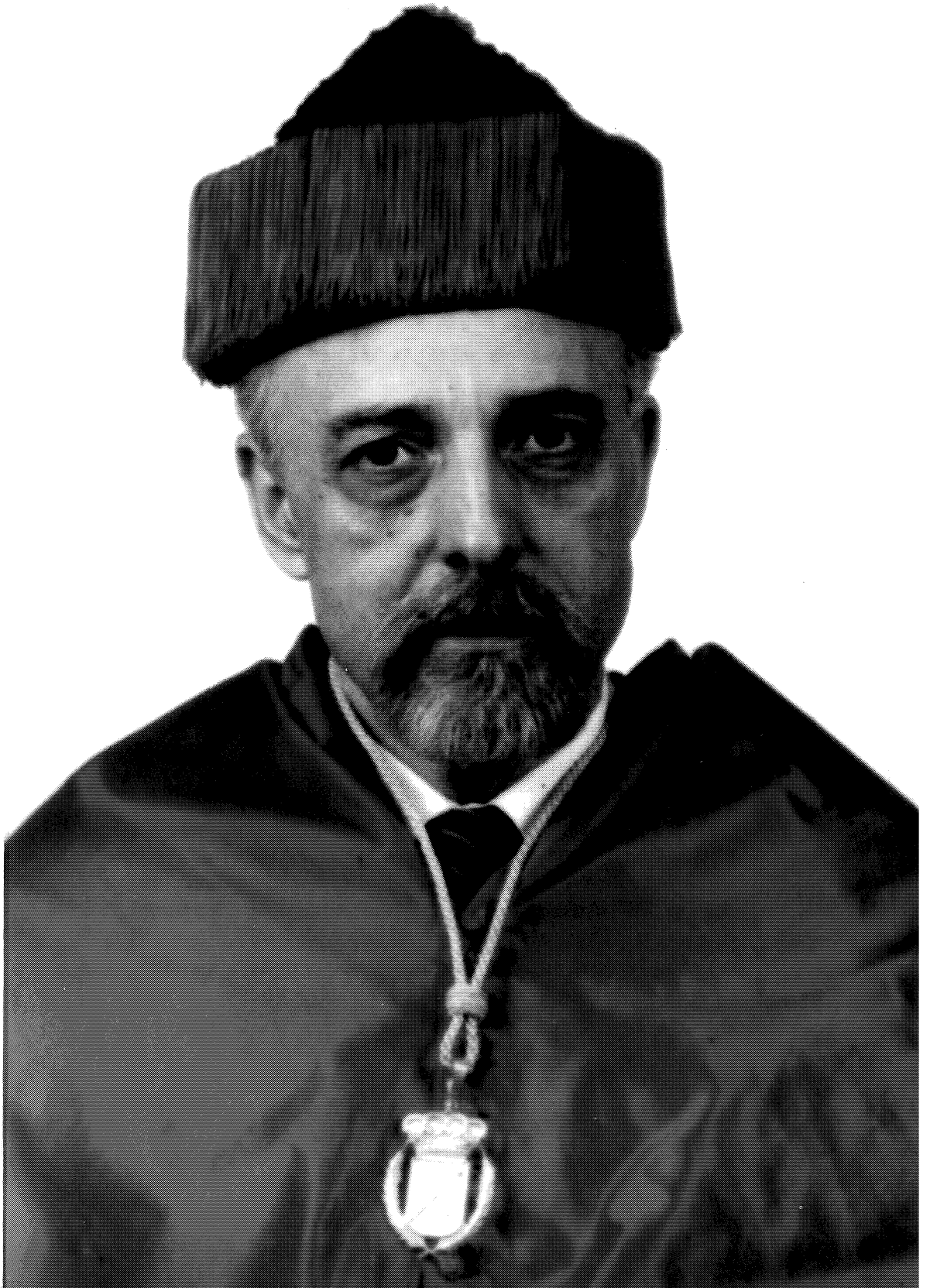
REAL ACADEMIA DE DOCTORS

-Publicacions-

La Reial Acadèmia, bo i respectant com a criteri d'autor les opinions exposades en les seves publicacions, no se'n fa responsable ni solidària.

© Reial Acadèmia de Doctors
Disseny: Anna Bosch i Baltasar
Impressió: Impremta Baltasar 1861
Tiratge: 300 exemplars.

Dipòsit legal: B. 21.953 - 1995

Introit

Excm. Sr. President
Excms. Srs. Acadèmics
Excms. i Il·lms Senyors
Senyores i Senyors

És un nom cèlebre el que invoca aquesta institució. Des del segle XV sota l'apel·lació d'acadèmia s'apleguen molts d'aquells que comparteixen un mateix desig de conreu i d'enaltiment de les arts, les ciències i les lletres a imatge de la comunitat d'homes àvids de saber que congregava Plató.

I si lluny en queda l'origen i altres són ara les circumstàncies, el nom i la continuació de tan noble propòsit obliguen més que mai en un temps en què l'esclat d'èxits, de conquestes en el domini de la matèria, en oblidar a vegades la deguda preeminència de l'esperit i del respecte de la vida i la naturalesa, genera interrogants que freturen serenes respostes.

Tinc el convenciment que una acadèmia, que aquesta Acadèmia, té avui dia el sentit del que és necessari quan cal conjuminar la tradició, el dipòsit de saber que els acadèmics asseguren, i el canvi, les innovacions que han de ser compreses i posades al servei de l'humanitat.

L'acadèmia és un invent europeu que sintetitza les missions que Ortega y Gasset atribuïa al Bibliotecari de la Universitat. Per això, profundament convençut dels valors de la cultura europea dels quals l'acadèmia és un exponent, hem sento tan honorat de ser admès en la vostra institució. I perquè aquest és lloc genuïnament europeu parlar-hi d'Europa i d'algunes de les creacions del geni polític europeu, la ciutat, l'Estat i la Unió Europea, m'ha semblat que podia comptar amb la benevolència dels il·lustres membres de la Reial Acadèmia de Doctors.

De "Maastricht" a Europa

A la vetlla de l'anunciada reforma dels tractats que configuren la Unió Europea les opinions públiques dels països comunitaris (1) es mostren receloses davant d'un procés d'integració vell de més de quaranta anys, però que fins ara era percebut només com una mera integració econòmica que ja anava bé a la majoria. Pocs foren els que s'oposaren, per exemple, a la lliure circulació de mercaderies, la més llaminera de les llibertats de circulació del mercat interior per a amples masses de consumidors. I tampoc no es protestarà gaire la llibertat de moviment de les persones en l'espai comunitari sense control de passaports quan entri en vigor l'acord de Schengen entre els nou Estats de la Unió que ja l'han signat.

Ara bé, la moneda única, el banc central, la política exterior i de seguretat comuna, la ciutadania europea, això són figures d'un altre paner. Alguns dels elements d'aquest paquet d'integració, que hom intueix que serà seguit d'un nou paquet tant o més sensible, són considerats, precisament, símbols d'identitat, de diferenciació, en tot cas. ¿ No és la moneda pròpia la bandera que tothom porta a la butxaca ? ¿ No és la política exterior allò que encara uneix totes les sensibilitats d'un país ?

No fóra cap gosadia pronosticar que les ratificacions de la revisió dels tractats pels parlaments nacionals, precedides de referèndum en alguns Estats, sigui quin sigui l'abast final d'una reforma que quedarà, probablement, per sota de les esperances dels europeistes i per damunt, no cal dir, del que acceptarien de bon grat els nacionalistes púdicament anomenats euroescèptics, desvetllaran passions i provocaran polèmiques més agudes que les que tingueren lloc el 1992 amb motiu dels referèndums a Dinamarca, Irlanda així com França així com durant les ratificacions parlamentàries del tractat denominat de Maastricht (2).

També la reacció de les institucions comunitàries i de les institucions nacionals, a les que s'afegirà amb la millor voluntat del món la reacció espontània d'associacions, publicistes i co-

mentaristes diversos, serà, en presentar el nou tractat, la mateixa que la d'aleshores com si no haguessin comprès que l'objectiu de la campanya de comunicació sobre la Comunitat que tenen a fer està mal enfocat. Val a dir que en l'estadi actual de la consciència dels europeus sobre si mateixos com a categoria ciutadana diferent a l'estatal, la comunicació de la idea d'Europa i de la seva realització pràctica és encara bàsica. S'entén millor aquesta necessitat en pensar que les construccions precedents com l'Estat i la nació no cal que siguin "comunicades", perquè ja han estat assimilades. Avui dia, a més de viure en la societat de la comunicació i ja no en una societat de la formació, accelerar el procés d'assimilació d'Europa obliga a recórrer a l'explicació "comunicada" d'Europa.

Si ens deturem a recordar què va passar el 1992 quan els governs van presentar als ciutadans el Tractat de la Unió Europea, que va ser negociat per estadistes, diplomàtics i funcionaris el 1991 a porta tancada i que serà renegociat de la mateixa manera -que ningú no s'enganyi, la diplomàcia té els seus usos i la política d'Estat les seves exigències-, podrem anticipar el que tornarà a ocórrer "mutatis mutandis" el 1996 amb l'agreujant que aquesta vegada les opinions públiques estan alertades i inquietes i els governs són ara els que se senten desconcertats, car estaven acostumats a que la construcció comunitària fos durant quatre dècades un "afer d'Estats" davant la indiferència dels ciutadans. Ara, sense haver passat de la indiferència a la participació, els ciutadans vigilen de cua d'ull el que els governants els proposen sobre Europa.

El 1992, tothom, instàncies oficials i nombrosos organismes, va apressar-se a "explicar Maastricht". Solemnes declaracions institucionals del Consell Europeu, de la Comissió i del Parlament Europeu, dels governs i dels parlaments nacionals asseguraren que s'anava a posar fi al dèficit d'informació sobre la construcció comunitària, i alguna declaració anunciava, també, el principi de la fi del dèficit democràtic. El resultat de tan lloable propòsit va ser que la majoria dels països comunitaris, i el nostre no restà a la saga, es van veure de sobte inundats de

fullets, pàgines senceres d'anuncis als diaris i a les revistes, falques a les ràdios i espots a les televisions amb la pretensió "d'acostar Maastricht al ciutadà". I ho intentaren utilitzant tècniques de comunicació publicitària, que trossejaren el contingut del tractat, de per si complex i amb una formulació enrevessada, sense cap fil conductor entre les seves parts ni entre aquestes i els tractats precedents. "Maastricht" va ser presentat al gran públic a la manera descarnada dels esquemes de molts manuals escolars.

¿Com és possible creure que un anunci sobre "Maastricht", entre els d'una sopa, un cotxe o una oferta de viatges al Carib, podia merèixer una atenció seriosa? Dels qui es fixaren en el reclam publicitari, molts devien suposar que allò de "Maastricht" sonava a nova marca de cervesa o a polidor de mobles. Si identificaven de què es tractava, les eixutes frases de l'anunci, a cavall de la publicitat i el llenguatge de les oposicions, no invitaven a ser llegides fins al final, ni de bon tros a ser meditades.

Es va sentir parlar força de "Maastricht", però es va continuar sense entendre res de la Unió Europea ni, més greu encara, d'Europa. "Maastricht" esdevingué per a molta gent el símbol del dubte en la calor d'un debat que derivava en disputa política. Europa va ser simplificada en termes de "sí" o "no". I tot i que només Irlanda i França celebraren referèndums després del "no" danès del juny de 1992, aquella amb el resultat d'un "sí" aclaparador, aquesta amb un "sí" escanyolit, però suficient (3), les opinions públiques de la resta dels països comunitaris se sentiren preocupades i, amb més o menys intensitat, manifestaren una difusa inquietud, un escepticisme creixent o la temptació, sempre a punt, del replegament nacional.

L'explicació del projecte d'Unió Europea, ultra ser insuficient, va arribar tard. El tractat fou ratificat pels parlaments nacionals sense que la majoria dels ciutadans n'entenguessin les grans línies i propòsits. I el que no s'entén no es comparteix. No s'hi val excusar la incomprensió a causa dels tecnicismes del tractat. Una de les missions del polític, compartida aquesta per

l'intel.lectual, és fer intel.ligible el que és complicat o sembla obscur. La transparència que tant s'invoca i que, certament, hauria de presidir la construcció comunitària vol dir això, més que deixar entrar una estona les càmeres de televisió en les reunions del Consell de Ministres i de la Comissió.

En la consciència ciutadana Europa viu encara en l'estat de gràcia de la seva condició d'idea no tacada per l'exercici del poder en nom seu, però cal que sigui compresa -que sigui feta intel.ligible- la necessitat de traduir la idea en sentiment de societat comuna i en organització política volguda. El 1992 no es podia subsanar en poques setmanes el profund i paradoxal desconeixement ciutadà d'una nova experiència de la creativitat política europea, i, a més a més, intentar-ho mitjançant campanyes publicitàries de les que la gent està farta.

El 1996, així com el 1997, car les ratificacions per quinze parlaments nacionals seran laborioses i es perllongaran durant mesos, el Tractat de "Dublín", de "Carheim" o com vulguin batejar-lo els irlandesos, si sota la seva presidència és signat, assitirem a una reedició, menys corregida que augmentada, de la febra d'explicació de la nova etapa de la construcció comunitària, la que ens ocuparà fins a l'acabament del segle. Res no inclina a pensar que, suposadament apresada la lliçó de "Maastricht", per fi, serà explicada Europa, en lloc de ser divulgada, entre l'anunci d'un sabó i el d'un refresc, la seva reducció a alguns eslògans.

Què cal fer, doncs? Tenir paciència, modèstia i molta constància, virtuts difícils de practicar en el món frisós, soberg i efímer que és el de les nostres societats. S'ha de començar des del principi, incorporant Europa com un pis més als altres pisos legitimats pel sufragi universal de l'edifici polític ja conegut: el municipi, la regió i l'Estat, i, ara, la Unió Europea. Si es vol posar remei a la ignorància popular sobre aquest nou nivell de l'edifici, ignorància, d'altra banda, no gens estranya amb unes poblacions indiferents i uns dirigents acomodats a la indiferència, s'ha de recórrer a una pedagogia seriosa i continuada. En el

nostre cas concret, de Barcelona estant, la ciutat té dos mil anys, el país immediat, mil anys, l'Estat, cinc-cents anys, i la Comunitat Europea, només quaranta anys, i encara a aquesta ens incorporarem fa a penes nou anys. Fer que penetri en la consciència ciutadana una nova dimensió política que suposa, alhora, una mica de renúncia i molt d'adquisició, a més d'un canvi de percepció del que som en la nostra condició d'europèus, requereix temps.

Al llarg de quatre-cents anys totes les energies dels pobles europeus foren encaminades a marcar les diferències entre ells, a separar-los, al capdavall, tancant-los en els límits de l'Estat que si pogueren semblar suficients, i, fins i tot, espanyols, francesos, anglesos i alemanys van pretendre fer de l'arena de l'Estat l'univers, avui resulten estrets sense remei. Ha dominat, doncs, de manera aclaparadora, el fraccionament sobre la unitat, i l'home europeu s'ha acostumat a viure en la fragmentació, per això li costa tant pensar amb categories europees i actuar com a ciutadà europeu. Les creacions europees durant l'era del domini de la separació reflecteixen aquest estat d'ànim. Si la ciutat postromana fou, principalment, convivència al voltant de l'església i del mercat, l'Estat neix no tant per organitzar una convivència ampliada com per afermar la diferència pròpia enfront dels altres pobles. El nacionalisme és conreu de la diferència respecte al veí, i l'Estat-nació representa el cim de la simbiosi d'organització i diferència.

Diguem de passada que no s'han de confondre diferència i diversitat. Aquesta és la manera d'ésser col·lectiva amb els atributs decantats pel temps: llengua i cultura, fonamentalment; i el nacionalisme de la diversitat es limita a voler ésser i a reclamar el respecte de l'ésser, si és qüestionat. Mentre que aquella incorpora a la diversitat -a vegades, fins i tot poc clara- una voluntat d'afermament que pot arribar fins a la negació de "l'altre", si no fins a la seva eliminació.

El rosari de guerres civils europees a causa de la fragmentació de l'espai europeu en estats-nació pugnant tots per imposar

les diferències de les que es consideren dipositaris, per defensar-les en tot cas, culmina en la barbàrie de la Segona Guerra Mundial, almenys era el que els europeus crèiem abans de l'esclat de l'ex-Iugoslàvia i la recaiguda en la barbàrie de la diferenciació fratricida que ha comportat. La sentència de Hitler "el darrer cotxer alemany val més que el príncep de qualsevol altra raça o poble", expressió màxima de l'exacerbació funesta de la diferència, desgraciadament, ha trobat una inesperada actualització entre germans eslaus, que s'entrematen després d'haver-los fet creure, a parts iguals, que els uns tots són prínceps i que els altres tots són cotxers.

Fa només quaranta anys que s'ha començat a refer el camí en la direcció contrària, cap a la superació de les diferències, cap a la unió, en definitiva. És un camí difícil, pedregós. Durant segles va ser sembrat de creences separadores, és a dir, de suposicions "sobre l'altre" no pensades, sinó simplement transmeses i rebudes. L'alemany, el francès o l'espanyol tenia una impressió de si mateix i de "l'altre" acceptada com a veritat que no calia comprovar ni contrastar. La major part d'aquest sistema ideològic subsisteix i continua actiu; estaríem passant àdhuc per una revifalla del sistema.

Refer el camí de la relació social "lato sensu" entre europeus demana no solament eliminar les fronteres, sinó repensar la relació abandonant els prejudicis i les falses idees que la llasten. Per viure units s'ha de menester un repertori d'idees sobre el qui deixa de ser "l'altre" qualitativament diferent a l'arreplec de creences que s'utilitzava per viure separats. I si en l'eliminació de les fronteres, administratives i tècniques, s'ha avançat força, gairebé tot el contingut d'aquella relació encara està pendent de ser repensat. Per això la marxa efectiva cap a la unió -la fusió dels europeus en societat europea (4)- resulta tan lenta i les resistències "nacionals" tan fortes.

Ningú no ha de quedar al marge de l'exigència de repensar Europa, que és la de pensar no tant de bell nou -fer taula rasa ideològica no és possible, equivaldria a la destrucció de bona

part del patrimoni acumulat d'idees rectes en el seu moment-
com de pensar a la llum de les circumstàncies del nostre temps
la relació entre els que vivim en l'espai de civilització, i el sen-
tim com a propi, que tradicionalment identifiquem amb el nom
d'Europa

I menys que ningú no poden escapar a tal exigència polítics
i intel.lectuals, dues maneres de ser "homo socialis" genuina-
ment europees en el seu origen i encara una de les millors apor-
tacions de la civilització europea a l'organització i comprensió
del món. Tots dos, però, incompleixen sovint el que per a ells
hauria de ser una obligació, el polític, ocultant Europa en nom
de l'Estat, l'intel.lectual, ignorant-la en nom de la diversitat.

De la Ciutat a l'Estat

Europa ha estat i és un sistema de ciutats a més de ser un mosaic de regions i un concert d'Estats. Es pot recórrer Europa en qualsevol direcció dels quatre punts cardinals saltant de ciutat en ciutat, sense que mai no s'hagin de fer grans distàncies per passar d'un centre urbà important al següent. Deixem que parli el coneixedor per excel·lència de les ciutats: un alcalde, Pasqual Maragall. "L'altre dia a Viena em deien: som a 300 quilòmetres de Budapest, a 300 de Praga i a 300 de Munic, quilòmetre amunt, quilòmetre avall. Suposant que no hi hagués fronteres, són tres hores de cotxe. Enlloc més del món, tret d'Europa, això és possible. Que un sigui en una ciutat, a tres hores de viatge de tres ciutats que cadascuna és una joia des del punt de vista de la cultura, de la història, de l'òpera, de la creativitat, de la lluita de la seva classe obrera, si anem a mirar, i de la quantitat de matisos que ha afegit a la vida social (...), aquesta és la riquesa d'Europa"(5).

La densitat urbana que s'aprecia a vol d'avió en molts punts de la geografia europea -el rosari de "taques" de Londres, Brussel·les, el Rhur, París, Barcelona- no és tant destacable com ho és el fet que les ciutats, connectades generosament i viscudes gairebé com una unitat -treball, compres, esbarjo i repós poden tenir lloc en diferents ciutats en un mateix dia-, complementen les seves funcions fins a constituir una espessa xarxa d'organització del territori sense ofegar-lo. Europa continua tenint camp i bosc, naturalesa en suma, en unes proporcions i d'una bellesa admirables.

En cap altre continent no ha assolit la urbanització de la població un grau tan elevat i, tanmateix, tan armònic com en l'europeu. Els altres continents no fan més que repetir, sense arribar a imitar-lo realment, el fenomen de la urbanització que en la seva forma intensa i accelerada va començar a produir-se a Europa fa uns 150 anys en arrencar la revolució industrial. Avui la urbanització és pura acumulació demogràfica.

La desmesura i la invertebració caracteritzen les noves concentracions urbanes d'Amèrica, d'Àfrica i d'Àsia. És cert que les magnituds urbanes actuals són d'una altra entitat que les d'un segle enrere, car una explosió demogràfica sense precedents concentra ara enormes masses de nou vinguts de les zones rurals i provincianes en ciutats ja atapaïdes, que generen un creixement en espiral. El Caire i Lagos, Mèxic i Caracas, Calcuta i Seul ultrapassen qualsevol comparació possible, fins i tot després de les oportunes adequacions de l'escala demogràfica als paràmetres de cada època, amb el que van representar París, Londres o Berlín en el darrer terç del segle XIX, i més endavant Barcelona, Marsella, Milà o Atenes.

Les megalòpolis de 15 o 20 milions d'habitants, i més i tot, com es tem de Mèxic per d'aquí a una dècada, difícilment tindran aquella cohesió mínima, aquella dimensió humana que mai no perderen del tot les metròpolis europees, ni en els períodes de ràpida expansió i d'àrdua integració de les onades immigratòries.

Si les ciutats són cares de mantenir -de vell antuvi la ciutat ha depès dels recursos externs, fent-se amb l'excedent, i no tant excedent, agrícola i pecuari del hinterland- les grans aglomeracions urbanes poden resultar prohibitives per al conjunt del país. I això arriba quan la megalòpolis xucla els enormes recursos de tota mena que necessita i, a causa de les distorsions creades per la seva magnitud ingestible, no aporta, ni en quantitat ni en qualitat, els fruits de la tradicional funció de la ciutat com a centre de creativitat, de refinament de les capes camperoles, de mestissatge de la pròpia varietat nacional, de difusió de cultura, de concentració de capitals i de tecnologies, de formació del saber, i, també, d'atracció de recursos i capacitats exteriors. El Caire amb més de tretze milions d'habitants en un país de 55 milions i un PNB per habitant de 630 dòlars a l'any és un luxe que els egipcis no es poden permetre.

Europa es va salvar d'una tal deriva per raons estructurals, però també culturals, gràcies a la possessió d'un patrimoni de

concepció de la ciutat que venia de lluny. La ciutat industrial a Europa, la que atreu a milers de braços en poc més d'un parell de dècades -Berlín passa dels 320.000 habitants del 1865 als 950.000 del 1890- i produeix els primers desbordaments massius del que havia estat el marc tradicional de la ciutat durant segles, es forma al voltant de centres -de "cités" preexistents, doncs-habitats per classes arrelades en la vida urbana, especialment la classe urbana per definició: la burgesia.

Europa no inventa la ciutat, hi arriba fins i tot comparativament tard i no participa en la seva configuració inicial, que té lloc uns 3500 anys abans de Crist (aC) en la regió anomenada Creixent Fèrtil entre les valls dels rius Tigris i Eufratès, que donaren l'excedent agrícola suficient per mantenir grups de població ociosos i creatius, la base humana de la ciutat. D'aquella regió, bressol de la civilització sumèria, babilònica i assíria, la ciutat salta al delta del Nil cap al 3000 aC, i s'implanta a la vall de l'Indus, a l'actual Pakistan, i a les planes del curs mitjà del Huang-He, a la Xina oriental, entre el 2500 i el 1300 aC. Mentre que a Europa només apareix cap al 1000 aC amb les primigènies polis gregues.

Que el fenomen del sorgiment de comunitats urbanes fos per expansió d'una idea originària o per generació espontània en llocs que reunien determinades condicions geogràfiques i climatològiques, no importa tant com el fet que la idea de la urbanització es materialitza i progressa quan l'estadi de l'evolució dels diferents grups humans assoleix un nivell relativament avançat de socialització, o sigui, de vida en comú individualment especialitzada i col·lectivament organitzada. De manera que el grau de socialització i la culterització que se'n deriva ajudaren decisivament a consolidar la civilització urbana. I és en aquest punt i per aquesta raó que Europa esdevindrà el continent urbà incontestable, i els recursos materials i espirituals generats per l'excedent urbà li serviran per a dominar el món. Avui dia continua sent vàlida, si no es més certa que mai, la importància del factor urbà, d'on s'infereix que és fonamental per a Europa mantenir o restablir la competitivitat

tecnològica i cultural de les seves ciutats en l'esfera mundial.

Si la implantació de la ciutat en l'espai europeu fou tardana, increïblement tardana en les regions septentrionals d'Europa on la majoria de les ciutats són posteriors al segle X -Estocolm no fou fundada fins al segle XIII i Copenhaguen va ser un llogarret irrellevant de pescadors fins que fou fortificat i elevat al rang de burg per l'Església el 1167-, el desenvolupament urbà fou ràpid i intens a partir del segle VIII aC i arrencant de la regió mediterrànea.

La polis grega i la urbs romana ja no tenen parangó amb models contemporanis d'altres espais continentals, els depassen en organització i potència. Polis i urbs formaran part per sempre més del patrimoni cultural europeu, són una referència històrica permanent en la memòria dels europeus, idealitzada i enyorada durant molt de temps, són pilars indiscutibles de la civilització europea, però encara no són Europa.

L'horitzó dels grecs, la seva ambició i alhora la seva mesura, allò que el grec atalaia des de Tebes, Delfos, Atenes, Argos o Esparta són en primer lloc les mars Egea i Jònica, aigües domèstiques del Mediterrani. Les rutilants expedicions ultra mediterrànies d'Alexandre el Gran no són més que aventura personal. I l'Odissea, ficció d'Homer o de qui n'hagi estat l'autor. L'Hèllade constituirà una densa, insuperada en el seu temps, comunitat cultural, un prolegòmen de civilització europea, ni més ni menys que això, que és molt.

¿ I Roma ? ¿ No passa Roma per ser la forma més acabada, més pletòrica de ciutat, el model històric urbà per excel·lència ? Roma transcendeix la ciutat, només va ser pròpiament urbs quan encara no era imperi, o sigui, entre l'època de l'esplendor etrusc en els segles VII i VI aC i mitjan segle III aC quan acabava de conquerir tot Itàlia. Constituí aleshores una forma particular, bàrbara primer, provinciana després, evolucionada per fi, de polis, deixa de ser formalment urbs en prendre Octavià Au-

gust l' "imperium proconsulare" el 27 aC i torna a l'estat de urbs en encongir-se i tancar-se dins la muralla al final de l'Imperi, assetjada pels vàndals. Un mil.leni en què Roma fou més que urbs. També fou més que una capital imperial. Tot arrenca de i se cenyia a Roma. Si en el segle I l'Imperi comprenia gairebé tot el món conegut pel romà i considerat per aquest com món civilitzat (oecumene), des de les costes atlàntiques de Britània, Hispània i Mauritània fins al Danubi, Armènia, Palestina, Egipte, Tripolitània i Numídia, res no comptava ni existia fora de Roma, bé que tot era aprofitat, recursos, homes i déus, per Roma.

La maduresa imperial, la pressió de les províncies, la contenció dels pobles exteriors i la fatiga mateixa de Roma porten l'emperador Caracal.la, el 212, a concedir la ciutadania a tots els homes lliures de l'imperi : el 80% eren descendents d'esclaus ! Val a dir (i a admirar) que aquella va ser la primera ciutadania única de pobles i cultures diversos no ja d'Europa, sinó de la humanitat. Amb la llibertat de comerç assolida per tot l'imperi a les darreries del segle III, un sistema monetari únic, basat en l'auri i el denari, i la llibertat de cultes reconeguda per l'edicte de Milà, el 313, Roma assatja formes de lliure circulació de persones, mercaderies, capitals i idees, dins d'una organització comuna garantida per l'Imperi i dins d'un ordre global assegurat per la "pax romana", que constitueixen un extraordinari progrés en el context de l'època.

I això és el que realment admira de Roma, la seva modernitat "avant la lettre". Roma, més que urbs, més que capital d'imperi, centre de l' "orbis romanus", en definitiva, va ser, sobretot, precursora de la modernitat. Grècia encara se situa en l'antiguitat, Roma ja no, digui el que digui la periodització escolàstica de la Història. Molt del que segles més tard -en alguns casos caldrà esperar quatorze o quinze segles- es trova en la base de la funció racionalitzadora de l'Estat i de l'objectivització i millora de la vida social va ser assajat per Roma : la primacia del dret sobre la voluntat dels individus, la regulació , per no dir-ne la institucionalització, de les lluites socials i polítiques per a la re-

distribució de la riquesa, el reconeixement jurídic i social de la dona, l'organització de la producció de consum, l'exèrcit permanent i el sistema de defensa, la creació d'una administració central, d'un règim fiscal i d'una descentralització en les províncies i regions, el control parlamentari del poder, la xarxa de comunicacions, la pau interior i exterior garantida per la dissuasió, la unitat lingüística i jurídica, la comunitat cultural amb el respecte de la diversitat, sense oblidar que també van ser freqüents les perversions del sistema com ara la dictadura, el militarisme, la violència gratuïta del poder, les persecucions religioses i polítiques.

Amb tot, Roma tampoc no és Europa, l'home romà no se sentia en absolut europeu, sinó romà. Nogensmeny, l'aportació de Roma és fonamental en la civilització europea fins al punt que aquesta es fa inconcebible sense aquella, i han existit per a bé i per a mal un culte i una nostàlgia de Roma. En les hores baixes de l'Edat Mitjana el record de Roma, associada al cristianisme, conservat per l'Església, és una referència d'ordre, d'organització i d'unitat. El Sacre Imperi Romano-Germànic, nom donat el segle XV a l'imperi fundat el 962 per Otó I i que perdura com a dignitat imperial detinguda pels Habsburg fins al 1806, es considera continuador de l'Imperi Romà i del Carolingi alhora pretesament successor d'aquest. L'esperit republicà de Roma alimenta la Revolució Francesa que el fa seu, l'actualitza i el transmet a la posterioritat. I què va ser el feixisme mussolinià, almenys en la gesticulació i en l'estètica del cartó pedra, si no exageració del culte i la nostàlgia de Roma ?

Europa comença en l'Edat Mitjana a partir dels elements de civilització acumulats en un espai geogràfic que ja desborda àmpliament la conca mediterrània : la tradició grecoromana, el cristianisme, la vitalitat dels pobles germànics, l'existència d'una amenaça exterior, l'Islam, que unifica i que desvetlla una identitat comuna, ni que sigui inicialment més d'oposició que d'afirmació (6), i comença a partir de les ciutats.

Un temps, l'Edat Mitjana, que, tingut per fosc i deprimat,

resulta, tanmateix, clau en la formació d'Europa. En part a causa de la seva llarga duració, un mil·lenni, cronològicament, però també per la convergència de canvis de tot ordre que s'alimenten entre si, l'Edat Mitjana veu el neixement, la maduració i l'extinció de fenòmens que marcaran profundament Europa : el feudalisme, les croades, el misticisme, els arts romànic i gòtic, la formació de noves classes socials, els descobriments tècnics i geogràfics que transformaren el món, la configuració de la ciutat moderna.

Què té la nova ciutat que no tinguessin ja les urbs romanes? En el pla material es podria parlar, fins i tot, d'un retrocés. Les condicions de l'hàbitat empitjoren, els espais urbans es redueixen, hi ha amuntegament, sordidesa, insalubritat. El senyor feudal viu pitjor que el patrici romà i per sota del burgès tothom viu molt pitjor que la plebs romana. Però es té una concepció més ambiciosa de la ciutat, que és considerada com un espai per crear riquesa, acumular saber, definir formes d'organització, concepció que acaba per fer més avançada la ciutat.

La nova ciutat, i realment en molts casos és de fundació recent, en particular en els territoris de l'altra banda del "limes" romà (7), és nova per la conversió d'un simple grup social, la burgesia -els que viuen en el burg, dins la muralla primer, fora del recinte de la vila després-, format paulatinament per artesans i mercaders, en classe social que necessita un altre marc jurídic, econòmic i físic per desenvolupar les seves activitats independentment dels poders dominants, l'Església i la noblesa. El bosc del feudalisme ha tapat els arbres de les conquestes burgeses. La vertadera novetat social dels segles XI al XV és la revolució jurídica que fa la burgesia per obtenir concessions a fi de poder comerciar, produir i finançar les seves operacions, revolució poc espectacular, silenciosa, exceptuant alguns esclats violents directament promoguts pels burgesos, però efectiva i prenyada de conseqüències positives de llarg abast.

La burgesia en dotar-se d'una organització que ha de ser regulada, reglada, doncs, dóna a llum el dret administratiu, en

protegir l'àmbit urbà de les intervencions de l'Església i del senyor feudal crea la comuna municipal, en menester l'ordre als carrers i camins instaura una "pax ville" mitjançant l'aplicació d'un sever dret penal, simbolitzat per les forques que presideixen els portals d'entrada a la ciutat. Tot i ser piadosa, promou un coneixement al marge de la ideologia religiosa, ja que necessita l'escriptura per a dur els comptes i no per a còpiar textos religiosos, serà el seu el primer saber laic modern. Catedrals i universitats, monuments arquitectònics propis de la nova ciutat, representen la inversió econòmica i alhora espiritual de la burgesia no sense contradiccions. Fe i raó topen sovint en l'ànim i la pràctica d'aquella primera burgesia igual com toparan en els de les burgesies següents.

Un proverbi alemany, "Stadtluft macht frei" (L'aire de la ciutat fa lliure), que té l'origen en aquell temps, tradueix perfectament la nova atmosfera creada a la ciutat i per la ciutat, car les estructures i les condicions materials aparegudes objectivitzen una manera de viure que despertarà ambicions més elaborades, activarà energies somortes i mourà capitals, productes i idees en quantitat i qualitat fins aleshores desconegudes.

Els burgesos aconseguen el reconeixement com a "tercer estat" darrere dels clergues i els nobles, tercer en dignitat, primer en importància real. Trigaran encara més de quatre segles a desbancar els altres estats, en treure-se'ls del damunt, però les bases per fer-ho van ser establertes amb aquella experiència esforçada i brillant en la fosca Edat Mitjana, experiència única en el món de l'època.

Definitivament, Europa es distancia dels altres continents gràcies a les ciutats. Europa no les inventà, però hi aplicà idees i energies que les feren diferents, més lliures, més creatives, més competitives. Ortega y Gasset, convençut de la funció integradora de la ciutat, la "conciudadania" que no és si no convivència, "la ciudad la hacen los individuos" (8), però enlluernat per la nació i nostàlgic de l'Estat "vertebrador", redueix la ciutat a

mer artefacte jurídic (9), tot i reconèixer que la ciutat és “prime-ro, ante todo y más básicamente que otra cosa, Estado” (10).

En efecte, la ciutat és Estat en petit, primàriament, fins al punt que moltes ciutats foren Estat a seques i sense manies com ara les “Hansa” de l’Alemanya nòrdica o les ciutat-república d’Itàlia, Venècia, Pisa, Gènova, i com ho fou, a la seva manera, Barcelona. Encara avui dia la ciutat continua sent Estat, desconcentrat i especialitzat. Difícilment hi hauria hagut Estat europeu, genuïna creació d’aquest continent, sense el precedent de la ciutat.

De l'Estat a la Unió Europea

Més de quatre segles d'Estat fet dominen la història d'Europa i amb aquesta la del món. Hom pot imaginar-se la vida europea sense una pila de coses, sense catedrals, per exemple, encara que el paisatge arquitectònic i espiritual d'Europa mancaria de majestat i elevació, però és inimaginable sense Estat com ho és ja la vida de tota la humanitat (11). Els europeus s'han avesat a viure amb i dins de la superior forma d'organització de la vida col·lectiva que és l'Estat, tant és així que ja no el perceben, només senten confusament que hi és quan han de recórrer als seus serveis, sanitat, cultura seguretat, justícia, o quan els serveis de l'Estat esdevenen constrenyidors en requirir-los una aportació determinada, impostos, milícia, prestacions socials, a condició, naturalment, que l'Estat sigui el democràtic. L'altre, l'Estat de les dictadures, és elefantiasi o nanisme estatal segons qui sigui el destinatari de les seves accions i el perjudicat per les seves absències.

Que no el percebin no vol dir que no el neguin o no el maleixin. Sempre ha estat més o menys així, però ara, en la postguerra freda, quan s'han perdut la por i la disciplina de guerra freda i ha augmentat el desconcert, ha reprès amb força el discurs sobre la crisi de l'Estat. Ara el dubte respecte a la validesa de l'Estat -sempre la crisi prové de posar en dubte la validesa d'alguna de les funcions cabdals de l'Estat- apunta a la realització més emblemàtica de l'Estat europeu : el benestar social.

Creix el convenciment, sentit amb inquietud per la majoria i amb complaença per una minoria fríosa de revisar la situació, que l'Europa occidental, l'únic espai on realment existeix, no pot mantenir l'Estat de benestar. I el cost suposadament prohibitiu d'aquest, que llastaria la competitivitat dels productes europeus, és la causa invocada per explicar la crisi que, es diu, afecta l'Estat sencer en ser tot ell valedor del benestar. L'argument és insidiós i fruit del temps. Però, en reculada les seves altres funcions per la privatització de serveis, el desarmament internacional, la integració comunitària, la desinstitucionalització

de la producció d'ideologia, l'Estat europeu es juga en el terreny del benestar social, si no la existència, sí la seva justificació als ulls de milions d'europeus; es juga, en tot cas, bona part de la seva originalitat.

Una vegada més, l'Estat carrega amb la culpa d'una situació i passa a ser el boc expiatori de la societat. L'economia europea té problemes reals, profunds i específics, de falta d'innovació tecnològica, d'especialització inadeguada, d'insuficiència d'estalvi, entre d'altres. És cert, però són problemes del conjunt de la societat i no solament de l'Estat. Està molt estesa una absurda manera de raonar que consisteix a desconfiar de o protestar per la intervenció de l'Estat en els afers de la societat i, alhora, acusar l'Estat perquè els afers de la societat van malament. Als problemes econòmics s'han d'afegir els problemes polítics de l'Estat en el context europeu sotmès a la pressió simultània d'adaptacions apressants de signe divers : la supranacionalitat de la unificació europea, l'exigència de descentralització dels emergents poders regionals, l'obligada cooperació internacional davant de problemes globals d'una envergadura que escapa a l'acció en solitari de l'Estat.

Però tot això no es motiu per negar l'Estat. Ans al contrari, cap dels complexos problemes, vells i nous, que aclaparen l'individu i amenacen la humanitat, no podrà ser resolt sense la racionalitat, la justícia i l'organització, relatives, i, tanmateix, úniques, que aporta l'Estat democràtic. Una altra cosa és que, efectivament, l'Estat, feixuc, lent, fred, propens a abandonar-se a les inèrcies i a les pressions, necessita ser reformat. És una creació històrica i com a tal subjecta a evolució, no faltaria sinó !

L'Estat ha tingut gairebé sempre mala premsa, i la pateix d'un temps ençà en el sentit recte de l'expressió. Sovint els diaris fan l'Estat objecte de recriminacions i de burla, una actitud que pretén demostrar la independència que no es té en altres direccions, i que al nostre país es veu accentuada pel rescabament de tants anys de silenci sobre l'Estat, si no de submissió laudatòria a ell. Per a molts filòsofs l'Estat representava el gran

Moloc, divinitat maligna a la qual seria sacrificada la llibertat de l'home, i algunes de les obres de reflexió més densa eren àcid pur contra l'Estat, així la de Nietzsche "El crepuscle dels déus" (1889), enfervorida diatriva en què l'Estat resulta ser el Leviatan. Pocs intel·lectuals s'han escarrassat a defensar l'Estat, encara que molts han viscut d'ell, i un moviment revolucionari genuïnament europeu, l'anarquisme, tenia com a objectiu la derrota directa de l'Estat.

En els temps actuals hi ha hagut, però, dos grans corrents de pensament que han fet del desprestigi de l'Estat el seu blanc preferit. El pensament marxista, sobretot un sector important del marxisme occidental, instal·lat en la pura especulació, lluny de qualsevol responsabilitat de govern, mentre passava per alt el monstre que esdevenia l'Estat del comunisme real, d'una banda, s'entretenia a elucubrar sobre l'extinció de l'Estat i, d'altra banda, reduïa l'Estat de la blasmada societat capitalista a un simple instrument de coerció de la classe dominant, definida aquesta en funció de la propietat i el control dels mitjans de producció. Autors, com Nicos Poulantzas i Etienne Balibar (12), que s'havien concentrat en la crítica de l'Estat capitalista, destil·laven una fòbia antiestatal i un sectarisme ideològic l'èxit dels quals entre la intel·lectualitat dels anys seixanta i setanta sorprén avui dia.

Segons aquella versió, l'Estat solament servia per a organitzar la dominació de classe, i com que l'evidència de les conquestes socials, amparades per l'Estat, no podia ser ignorada, aquestes eren explicades com concessions tàctiques per assegurar millor la dominació. El desprestigi de l'Estat, amb el desaprofitament de les seves potencialitats transformadores, es produïa per la desconfiança que desvetllava una entitat titllada d'estar només al servei d'uns quants. Els problemes havien de podrir-se o esperar la revolució. La crítica marxista a l'Estat occidental no el va millorar, en el fons, els marxistes no volien la millora de l'Estat ni tampoc la seva destrucció, car el necessitaven tal com era per a nodrir les seves creences i mantenir viva la Utopia. L'Estat va sortir, en canvi, enfortit d'unes crítiques

que li permetien mostrar la tolerància democràtica i demostrar amb el seu funcionament ordinari com a Estat de benestar quant sense fonament eren.

EL pensament conservador tradicional ha desconfiat sempre de l'Estat i n'ha tingut dues visions contradictòries entre si. Mentre volia menys Estat en l'ordre econòmic, demanava més Estat en l'ordre públic i en l'ordre exterior. Els mateixos que haurien tancat les portes dels ministeris d'Economia i d'Indústria haurien ampliat les instal·lacions dels ministeris d'Interior i de Defensa. El desprestigi de l'Estat es fomentava amb la prèdica de la seva inutilitat. Si per als marxistes de saló l'Estat era almenys útil a una classe, per als conservadors radicals era inútil per a tothom. Aquells han desaparegut de l'escena, ridiculitzats per la realitat, aquests continuen més en voga que mai, sostinguts per la generosa i triomfant democràcia liberal. I quan van més enllà de la simple protesta per la intervenció reguladora de l'Estat, la seva alternativa, "menys Estat i més societat", pressuposa la contraposició entre una societat civil innocent, model de grans virtuts, constrenyida en la seva creativitat per absurdes regles externes, i una societat política, suspecta, paràsita i inclinada a l'intervencionisme, en el centre de la qual se situaria l'Estat. Absurda contraposició, com si la societat no fos un tot, com si l'Estat no fos una creació de la societat, la més col·lectiva, la més compartida.

Per què l'Estat indisposa contra ell avui com ahir? En primer lloc, perquè l'Estat és poder i, a pesar de les seves febleses, el més gran de tots els poders. El més gran poder concita, com a mínim, l'animositat dels qui se'n senten víctimes per acció o per omissió i l'acritud dels qui voldrien servir-se'n i no poden, en canvi, els beneficiaris de l'actuació de l'Estat callen perquè és un poder llunyà, inaprehensible, que no es deixa estimar, no hi ha manifestacions al carrer per aplaudir l'Estat, i quan n'ocasiona, de manifestacions, hi són per escridassar-lo. Però més profundament, indisposa perquè l'Estat és raó, raó pràctica i raó pervertida, i l'una i l'altra provoquen la revolta de la raó pura. Kant i Marx, tots dos exponents d'un pensament que no s'ha

donat en altres civilitzacions, construïren les categories conceptuals per la revolta, que aquesta sigui moltes vegades maldestra, desesperada, oportunista, no li resta autenticitat. La civilització europea és l'única que es questiona a si mateixa constantment -per això té assegurada la seva renovació-, i l'Estat, el producte més singular de la civilització europea, com el qualifica Ortega y Gasset (13), no podia quedar-ne al marge, al contrari, atreu les interpel·lacions com la llum les papellones.

La singularitat del producte consisteix en que és un projecte de la raó i aquesta la principal inversió de l'esperit europeu des de la filosofia clàssica grega. ¿Es pot pretendre alguna posició exclusiva d'Europa respecte a l'Estat? En la mesura que l'Estat comporta organització, les civilitzacions xinesa, maia i bantu, per exemple, van tenir Estat, que assolí graus elevats d'eficiència en el context de la respectiva cultura i època, havent pogut, fins i tot, superar el desenvolupament europeu coetani, però cap Estat extern no era, abans que altra cosa, un projecte de la raó com l'Estat europeu. L'eficiència d'aquest, traduïda en potència, es dona per afegiment, per la bona utilització dels mitjans i recursos que mobilitza, no és allò que explica "prima facies" la singularitat de l'Estat europeu.

L'observació empírica permet constatar que en cap altre espai de civilització arriba l'Estat a una plenitud com la que ateny a Europa, fins i tot, li costa arrelar fora d'Europa i de la projecció d'aquesta en les amèriques. A Àfrica i al món islàmic l'Estat, ultra ser una organització deficient i ser el que hi ha un Estat descompensat, manca en les necessitats més primàries i sobra en la coerció, és patrimonial, pertany a la corona, al clan o a la tribu. Què són els Estats marroquí, iraquí o ruandès si no pertencen a un monarca feudal, d'un clan familiar i d'una tribu hegemònica? L'Estat no s'improvisa i s'imita malament.

Però l'Estat també és raó perversa, traïda. En lloc d'aplicar-se a perfeccionar la convivència ampliada respecte a la tribu, a la ciutat, al territori habitat per grups pròxims, l'Estat s'erigeix en guardià de diferències que alimenta i exacerba. A

mesura que l'Estat es perfila i s'enforteix en una llarga evolució que combina els precedents de la Roma imperial i de les ciutats medievals, consagra el fraccionament, el marca sobre el territori, el recull en les lleis, el defensa amb les armes, i un cop el fraccionament establert tots els mitjans valdran per mantenir-lo i aprofundir-lo.

Que determinats grups o classes s'apoderin de l'Estat en benefici propi no empitjora sensiblement aquella perversió, afegeix, això sí, injustícia, desigualtat, violència, un plus de perversió, en definitiva, a les poblacions compreses dins l'Estat. La Unió Soviètica va ser l'Estat d'una burocràcia que parlava en nom d'un partit i d'una classe -ni tan sols parlava en nom d'un poble-, la mala economia i la mala política que va practicar foren els causants d'immensos sofriments, però, la perversió principal i l'averració particular de la situació consistien en que la diferència que pretenia protegir l'Estat soviètic era, precisament, aquella mala economia i aquella mala política. L'Estat suís, democràtic i assembleari, i l'Estat espanyol franquista coincidien en una similar funció de guardians de les diferències establertes dins les respectives fronteres, l'Estat suís que gaudia d'un amplíssim consens popular resultava molt més eficaç i molt més dur en el compliment d'aquella funció que l'Estat espanyol que era questionat per totes bandes.

¿No serà una contradicció intrínseca, inevitable, de l'Estat organitzar i alhora separar ? ¿No és aquesta la condemna de la raó pràctica a la desesperança de Sísif ? ¿No és aquest el preu que paga l'Estat europeu per la seva còpula incestuosa amb la nació ?

La ineluctabilitat de les contradiccions i el fatalisme dels processos històrics són idees males del pensament ideològic (14) , que són perilloses no per la seva veritat, sinó pel seu atractiu com a creences. Producte de la civilització vol dir producte històric, canvi doncs. La civilització és, després de tot, el pòsit de tots els canvis aportats per les successives generacions d'individus que han viscut unes experiències comunes. L'Estat

europèu del nostre final de segle i de mil.leni no és el mateix que el de les darreries del segle passat quan una de les seves principals funcions era facilitar l'explotació de les colònies. Resultava aleshores inconcebible per a un alemany, un belga, un britànic, un espanyol o un francès que el seu Estat no s'apliqués a fons a aquella explotació, i si li feia algun retret, a l'Estat, era el de la poca aplicació no el de l'excés d'aplicació.

El ciutadà madur de qualsevol dels Estats de la Unió Europea haurà conegut les fronteres impermeables, les primeres facilitats de pas, la supressió de les duanes i els controls i coneixerà la moneda única i les primeres forces armades sota bandera europea. Per què el pensament ideològic insisteix a fer-li creure que l'Estat no canvia i la nació tampoc? Si l'Estat -mala premsa a banda- és reverenciat i envoltat d'un núvol "d'idees ideològiques", la nació més encara. Es pot negar i maleir l'Estat, i alguns intel.lectuals, d'aquesta llibertat, en fan una gràcia rendible, però qui negui o maleixi la nació serà, com a mínim, moralment proscrit. Per què polítics i intel.lectuals amarats de pensament ideològic, a pesar de presumir els uns de pragmatisme, vulgarització de la raó pràctica, i els altres d'independència socràtica, condició necessària de la raó pura, s'afanyen a ocultar Europa i a ignorar-la?

De la Unió Europea endavant

En el temps de la cultura de l'efímer quan les coses i les idees han de canviar ràpidament per ser substituïdes per les novetats que empenyen, sense que importi si són ja necessàries o no les novetats i si es justifiquen o no, alguns ideòlegs, tant en la versió polític com en la versió intel·lectual, es declaren resistent de la permanència immutable de l'Estat-nació. França que des del segle de les llums ha pensat Europa com cap altra nació -de fet, Europa es quedava plantada on França deixava de pensar-la- produeix també pensament ideològic antieuropeu en abundància. Un recent debat mereix ser retingut com a mostra del que té de constant el pensament fixat en els vells esquemes sobre l'Estat i la nació i per les novetats que insinua de canvis en la direcció moral i política d'Europa.

Es pot dir que les reflexions del grup CDU-CSU del Parlament alemany, el Bundesrat, sobre la unificació europea, fetes públiques l'1 de setembre de 1994, han estat el tret de sortida del debat general amb vista a la revisió dels tractats. Per primera vegada, fonts alemanyes han produït un veritable document d'estratègia sobre el futur d'Europa (15) -documents que no abunden gaire-, on es pretén casar els interessos alemanys i la construcció europea. El document ha sorprès tant pel suposat atreviment -costa no tant adonar-se que Alemanya és una potència com acceptar que exerceixi de potència- com pel contingut. El "nucli dur" (harter Kern) de cinc o sis Estats que proposen els democristians, no explicitats en el text, però fàcilment deduïbles : Alemanya, França, Bèlgica, Luxemburg, Països Baixos i probablement Àustria, que tindria com a objectiu mantenir una cohesió central i evitar la desintegració per les forces centrífugues d'una Unió Europea ampliada ara a 15, aviat a 17 (Malta i Xipre) i pels volts del 2000 a 26 o 27 (16), ha molestat a tots els que no hi serien -entre ells Espanya-, però també a tots els convidats a ser-hi -França en primer lloc-, que temen quedar-se sols amb una Alemanya cridada a ser hegemònica dins del grup.

Jean-Pierre Chèvenement, cap de fila de l'oposició francesa d'esquerra al Tractat de la Unió Europea, com Philippe de Villiers ho és de l'oposició conservadora (17), en un article memorable, "A l'Allemagne, parlons franc" (18), escrit com a reacció al document alemany, ultra recórrer a un sarcasme fora de lloc, patètic, -transformar la Comunitat Europea en govern responsable davant del Parlament Europeu i el Consell Europeu en segona cambra li sembla que "ne peut que susciter en France un formidable éclat de rire"- insisteix en el concepte d'Estat-nació clàssic en la ideologia francesa des de Renan (19) : una comunitat contractual de ciutadans lliures organitzada per l'Estat. Està bé, i en el seu moment significà un gran avenç enfront de les concepcions de la convivència travada per la comunitat de sang (20), però resulta avui dia insuficient i reductiva en l'àmbit europeu. Per què la comunitat contractual ha de fer-se només en nom de les identitats que proposa la nació i ha de contenir-se en el marc que defineix l'Estat ? ¿ Fins quan han de ser vàlids aquests criteris per l'ordenació de la convivència i la fixació del marc ?

És una paradoxa que la proposta de superació de semblants criteris vingui dels considerats defensors del "Volk", la més primitiva de les solidaritats, i sigui rebutjada pels valedors del "contracte", el més racional dels artificis que fonamenten la comunitat social. Les dues generacions d'alemanys -els fills i els néts de la guerra- escarmentades per la paranoia de l'Estat-"Volk" voldrien prescindir de tot artifici per fonamentar la construcció europea, basant-la només en solidaritats pràctiques. Per ells la sobirania de l'Estat amb el "Volk" de sang o la nació de contracte és una "leere Hülse", una beina buida. Chevènement, la generació francesa dels fills de la guerra, la que creu que la nació es va salvar, i ells amb ella, gràcies a la solidesa de les seves essències, replica que sense nacions "point d'Europe qui vaille". Altres hauran tractat de vorejar el dilema imaginant que Europa és una nació de nacions (21).

El vertader debat implícit en la polèmica al voltant del "nucli dur" es concreta en una vella qüestió en la història europea que

apareix somorta o manifesta i que sintetitza una colla d'altres qüestions : què fer amb la diversitat ?

No hi ha discurs, proclama o resolució relatiu a Europa que no incorpori alguna falca sobre la riquesa que representa la diversitat europea, fins al punt que la quasi obligada referència a la diversitat, a més de semblar una clàusula d'estil, ha esdevingut una llosa que aixafa la reflexió sobre Europa. A força d'invocar la diversitat l'hem sacrilitzada. Convindria que també la penséssim. I tanmateix, la diversitat europea és real, d'una extraordinària plasticitat sobre el territori, d'una presència evident en els esperits, d'una nítida percepció pels sentits.

Si des de qualsevol punt més o menys central d'Europa fem un recorregut de mil kilòmetres en una direcció o una altra trobarem una bigarrada successió, sorprenent a voltes per la rapidesa dels canvis, apassionant sempre per la polifonia vital que suposa, de llengües, costums, creences, memòries, productes, arquitectures, gastronomies, de cultures en suma (22). Un recorregut semblant pels Estats Units pot deixar-nos immersos en la més aclaparadora monotonia. Aquella abundància, fruit de la rica composició en tots els ordres d'Europa i també la conseqüència de la voluntat de diferenciació, plasma sobre el territori els avatars d'una història densa, sovint turmentada; i la coexistència actual de tants elements diversos, que l'excelsa barbàrie fraticida instal·lada a l'ex-Iugoslàvia no desdiu, és, sens dubte, enormement estimulant. Després de segles de tendències uniformitzadores, les diferències naturals troben, per fi, un merescut respecte.

Amb l'afirmació que la diversitat europea és una riquesa ens podem referir a coses diferents, algunes de derivades, sense ser en absolut menyspreables, com la possibilitat de gaudir de nombroses sensacions; altres substantives, com la constatació de l'existència viva de comunitats i nacions. I encara es pot al·ludir a l'aportació de visions particulars de la realitat, maneres d'entendre-la i d'actuar-hi, que les cultures nacionals i a vegades senzillament locals haurien anat configurant. Els anglesos, els

bretons, els bavaresos, els llombards, els catalans, a més del que comparteixen en cada cas com a britànics, francesos, italians i espanyols, aporten un plus irrepetible de singularitat. Cap problema general no resistirà una aproximació amb ànim resolutori feta des d'angles tan diversos que conformen un ampli ventall de percepcions. Cap altre espai territorial del món no conté tantes forces creatives, si el que cada una representa s'integra en un projecte compartit i no s'acantona en localismes arcaics. Aquesta és la dimensió útil de la diversitat europea, la que hem de posar en comú els europeus i convertir-la en la base de la nostra fortalesa. Les altres dimensions componen l'ésser europeu; aquesta el fer europeu.

Peró compte ! En la salmòdia laudatòria de la diversitat s'oblida que aquesta també té costos. Deixant ara de banda totes les pèrdues humanes i materials causades per la perversió de la diversitat, sens dubte que una part significativa del que, en l'argot comunitari, és conegut com a "costos de la no-Europa" és imputable a la diversitat traduïda en fragmentació. El mercat interior, encara imperfecte, haurà requerit un esforç enorme d'armonització per eliminar moltes conseqüències de la diversitat, per exemple, les denominades "fronteres tècniques" que s'imposaren per defensar el mercat propi, certament, però en molts casos per reflectir en la producció i l'organització aspectes de la diversitat. I més enllà de l'ordre econòmic, la diversitat entesa com a defensa de la diferència per la diferència, com a refugi per protegir-se de "l'altre", del veí europeu, és perpetuació del fraccionament, és, clar i net, feblesa. L'Europa unida podria no néixer ofegada per la diversitat.

Ser conscients dels costos de la diversitat no vol dir negar els seus beneficis, i relativitzar-la facilitarà la comprensió mateixa de la diversitat. Molta diversitat europea té denominadors comuns engendrats per la civilització compartida. És hora de recordar-los en l'explicació d'Europa, serviran per contenir l'exageració folklòrica de la diversitat i ajudaran a aflorar el patriotisme europeu.

Però, ¿ és possible un patriotisme europeu ? ¿ No està reservat el patriotisme, amor zelós a la pàtria, a la terra on hom ha nascut o a la terra amb què hom se sent pregonament identificat ? Qüestió cabdal aquesta, car una unió no pot basar-se únicament en una idea i uns beneficis, seria una unió de conveniència, laxa, per tant, susceptible de desfer-se a cop d'avatar i d'interès nacional . ¿ I no és una unió de conveniència la que proposen els euroescèptics, per exemple, els euroescèptics britànics ?

És innegable que avui està àmpliament estesa la consciència d'una identitat europea, sentir-se europeu ja no és un sentiment d'èlites selectes com pretenia Ortega y Gasset. Imaginar un patriotisme europeu era especulació d'intel.lectuals (23) i recreació il.lusa de militants de l'europeisme, ara, Edouard Balladur, circumspecte polític francès, gosa invocar la necessitat d'un patriotisme europeu en temps de campanya electoral per la presidència de França (24). I és consubstancial a la identitat estimar-la, sentir-hi una preferència, una adhesió, en definitiva. Això ja és patriotisme. El sentiment envers la dimensió gran - Europa- mai no serà tan intens com el sentiment envers la dimensió més pròxima -la nació-, però pot ser suficient per voler aquella i defensar-la. Europa no necessita més per ser viable com a unió.

A tot projecte polític comú a diferents partícips a més dels objectius que s'hi proposen li cal un fonament. Per què volem una Europa unida ? La raó explicitada al llarg de la construcció comunitària des del seu origen teòric en el Moviment europeu (24) era la pau i la més perfecta garantia d'aquesta la reconciliació franco-alemanya. Encara conserven tota la vivor les històriques paraules de l'anunci de Robert Schuman en proposar, el 9 de maig de 1950 -avui, Dia d'Europa-, una comunitat del carbó i l'acer : "La solidaritat de producció que es crearà així, posarà de manifest que una guerra entre França i Alemanya es fa no tan sols impensable, sinó materialment impossible (...). La unió de les nacions europees exigeix que l'oposició secular entre França i Alemanya sigui eliminada".

La pau , aspiració prioritària de les generacions d'europaus que van sobreviure l'infern de la guerra, dels bombardejos, dels camps de concentració, i les penalitats de la postguerra, continua sent un valor suprem, que només ha estat escarnit en la perifèria d'Europa, però amb la pau ja no n'hi ha prou.

L'efectivitat de la reconciliació franco-alemanya i de la integració ja aconseguida juntament amb els canvis econòmics i culturals dels darrers cinquanta anys fan, de fet, pràcticament impossible la guerra. Les noves generacions d'europaus, guanyades a la causa de la pau, convençudes dels beneficis materials de la integració econòmica, no seran mobilitzades a favor d'una unió política amb aquell sol fonament. A la pau, s'hi ha d'afegir l'ambició. Si a les generacions dels pares i els fills de la guerra, afectada la consciència pels terribles excessos que es van cometre en nom d'ambicions injustificades o criminals, els ha fet por la memòria de la força pròpia, la generació dels néts no té perquè renunciar a l'ambició de la potència.

Gairebé ningú no parla del passat de potència dels grans països europeus d'ençà de la fi de la descolonització, tot i que de tant en tant alguna urpada -les accions militars franceses al Líban, al Txad, a Burundi i a Ruanda, la reconquesta britànica de les Malvines- pot fer creure que es desvetllen els vells lleons. La memòria culpable n'ha enterrat el record dels crims, però també ha oblidat l'esplendor creativa, l'optimisme universalista i el lliurament al progrés que així mateix revestiren moltes de les actuacions exteriors dels europeus. L'exploració de territoris recòndits, l'obertura de grans línies de comunicació a través de serralades, selves i deserts, i de navegació, com els canals de Suez i Panamà, la dessecació d'aiguamolls, l'eliminació de plagues i pandèmies, entre altres realitzacions, van acompanyar el pas dels europeus pels quatre punts cardinals del planeta. Cal afegir a tot això que el món ha viscut durant segles de les idees europees. ¿Pot algú imaginar-se un segle XIX sense la immensa riquesa de la creativitat europea ?

Les potències europees van manar en el món a cop d'idea, de comerç o de canó quan convenia, d'una forma dispersa, cada una per a si mateixa, però el resultat final va ser que elements de la civilització europea, idees pensades i coses inventades a Europa, es troben en qualsevol racó del món. Mai en la història de la humanitat cap altra civilització no havia obtingut una adopció tan universal, encara que sigui sovint una adopció parcial i desnaturalitzada. Es tan injust ignorar els excessos dels europeus com les seves aportacions al progrés de la humanitat.

Sens dubte que la Unió Europea pot ser una potència mundial d'un nou estil, en conjunt disposa de tots els recursos materials necessaris així com dels morals. Si la capacitat econòmica de la Unió en les mateixes condicions de cost social i de cost ecològic (25) no ha de témer la competència de nord-americans i japonesos, i si la capacitat d'innovació a partir de la tradició de les universitats i la cultura de les ciutats és inimitable, l'orgull dels valors propis està plenament justificat. En cap lloc del planeta la democràcia no està tan arrelada com a Europa, ni els drets humans no són tan respectats ni la seva defensa tan garantida per la llei. En cap lloc del planeta l'Estat de benestar no és tan efectiu, ni la solidaritat i comprensió envers els altres pobles tan gran ni la seva extensió tan universalista. Per què els europeus no haurien de voler-se afermar en el món? Cap barbàrie no en legitima una altra, és cert. Però, ¿per què els europeus s'obsessionen per la seva barbàrie passada, tan purgada ja, fins a l'extrem d'inclinar-se davant la barbàrie dels altres, la dels americans al Vietnam, la dels russos a Afganistan, la dels iraquians a Kuwait o la dels algerians a Algèria i no s'aixequen proclamant la superioritat reconquerida?

A Europa se li presenten dos camins : ser Fenícia o tornar a ser Roma. Cada camí assenyala un destí diferent. Patriotisme europeu i ambició de potència aportaran l'adhesió i el fonament que necessita ara el projecte d'Europa.

¿I a Europa qui mana, si més no qui dirigeix o inspira el projecte de la unió? La resposta formal, ajustada a dret, és que

la construcció comunitària s'ha fet de manera compartida, sota el principi de la igualtat sobirana dels Estats que hi participen, amb el reconeixement jurídic, això sí, de l'heterogeneïtat real dels Estats que tenen vots ponderats en el Consell de Ministres i representacions proporcionals en les institucions, i, probablement, la reforma institucional encara accentuarà aquest reconeixement. A més a més, a Europa el respecte del principi de la igualtat és escrupulós després de tantes guerres per imposar hegemònies. Però això no respon la pregunta orteguiana de ¿qui mana? (26). En efecte, no hi ha projecte "de fer" que no tingui almenys una inspiració, si no una orientació que vingui d'algun dels copartícpis, ni que sigui per la major convicció que hi posin l'un o l'altre.

Encara que no fos reconeguda, sempre hi ha hagut una subtil direcció política en la construcció comunitària, feta de concepcions orientadores que han de ser escoltades, d'oposicions que paralitzen la Comunitat i de voluntats que la fan avançar, d'interessos que s'imposen. Fins a la reunificació alemanya aquesta funció havia correspost indiscutiblement a França per a bé i per a mal d'Europa. Si en el passat ments franceses anticiparen les primeres reflexions tendents a superar en nom d'Europa el fraccionament, avui els polítics francesos han dotat d'idees i d'ambicions la Comunitat des de Monnet i Schumann fins a Delors, passant per De Gaulle, que volia una Comunitat independent dels Estats Units dirigida per França. Només Jacques Delors, un francès "prestat" a la Comunitat Europea, ha sabut parlar de les "ambicions europees" des de la Presidència de la Comissió. França va dirigir d'aquesta mena Europa amb l'aquiescència dels altres membres, però ho va fer de manera conservadora i interessada : la supranacionalitat de la Comunitat no havia d'ultrapassar la sobirania -poca- que França estava disposada a cedir en forma de competències, i la Comunitat havia de servir per a la reinstal.lació de França en l'escena mundial gràcies al pes del conjunt.

Aquest cicle, que encara era vigent durant la negociació del Tractat de la Unió Europea, el 1991, s'ha acabat : Alemanya,

reunificada, recuperada econòmicament, restablerta en la plena sobirania internacional, desvetllades algunes ambicions, aspira a substituir França, encara que no s'atreveixi a confessar-ho, bo i continuant l'eix franco-alemany, però, ara, amb l'hegemonia interior invertida. L'entesa entre França i Alemanya és vital per a Europa; si es deteriora, se'n ressent de seguida la construcció europea, però les diferències entre els dos no es ventilen tan bilateralment com dins la Comunitat. L'eix i l'estalibilitat de cada part, la seva riquesa, fins i tot, són els pilars centrals d'Europa, ara bé, els aguantem entre tots. El proteccionisme agrícola francès determina la política agrària de la Comunitat, alhora que esgota el pressupost comunitari, i el cost de la reunificació s'està finançant menys amb els impostos alemanys que amb l'estalvi exterior. Sense oblidar altres repercussions dels interessos francesos i alemanys com la fragilització del Sistema Monetari Europeu per l'ambició insostenible d'un "franc fort" a l'altura del marc i per la política monetària de ferro del Banc central alemany o la capacitat exportadora de la indústria alemanya, que arrasa qualsevol teixit industrial privat d'una mínima protecció. La reconciliació franco-alemanya i l'ancoratge tranquil d'Alemanya en la Comunitat són un èxit, una servitud i un cost de tots els europeus.

En què es notaria la direcció d'Alemanya ? Si França volia per a Europa que aquesta fes seva la seva "grandeur", ¿ què vol Alemanya per a Europa ? Més mercat i més estabilitat, i això porta a ampliar la Unió, primer als darrers Estats de l'Europa occidental que havien quedat fora, Estats rics, estables i contribuents nets al tresor comunitari, i després cap a l'Est, a Polònia, Hongria, Txèquia i Eslovàquia, i també cap a Eslovènia i Croàcia, Bulgària i Romania, Estats pobres, en zona de frontera -o de marca- respecte a Rússia i demandants de solidaritat. I comporta federalitzar la Unió per tal de garantir la cohesió estructural, funcional i de solidaritat del conjunt, cosa que significa més supranacionalitat, però igualment més regionalització. No és un programa de grans ambicions, però sí d'ordre i solidesa.

¿ Se'n sortirà Alemanya ? Haurà de vèncer diversos obstacles importants, començant pel de la seva pròpia inseguretat.

Alemanya no té experiència en la direcció dels afers europeus, llevat de la que pugui representar el període de Bismarck, que es va centrar massa, però, en la unificació nacional, o, amb l'actuació de Hitler, la té tan negativa que és millor oblidar-la. Ni té experiència en els afers mundials, car va arribar tard al repartiment de les colònies i no va participar en el joc múltiple d'equilibris a què obligava el rang de potència colonial.

¿ Estan preparades les opinions públiques europees a acceptar la direcció política d'Alemanya -una altra cosa és la seva eficàcia econòmica- quan d'aquí a poques setmanes se celebrarà el cinquantè aniversari de la fi de la dolorosa ocupació d'Europa per Alemanya ? ¿ I què farà Alemanya amb l'obstacle major de la Gran Bretanya, aferrissadament oposada no sols a una mínima federalització, sinó a qualsevol forma d'integració política i, a sobre, tradicionalment contrària a qualsevol forma de predomini alemany ?

La Unió Europea s'haurà d'enfrontar alhora a canvis considerables, de dimensió, de direcció, de generació, cada un dels quals es per si mateix problemàtic i, si fos l'únic, ocuparia les energies d'una etapa completa. La solució que ve d'immediat a la ment és la movilització dels ciutadans a favor d'Europa. No és una resposta equivocada, però és un altre canvi en profunditat, car, paradoxa immensa, singularitat del continent de les singularitats, la construcció europea superadora de tantes servituds imposades als ciutadans per la marxa de la història pel camí de la separació s'ha fet sense els ciutadans.

La integració europea l'han promoguda i l'estan impulsant els denigrats Estats. I, en contra del que s'afirma sovint, és admirable la generositat dels Estats, que cedeixen una competència darrere l'altra -no la sobirania, com es diu erròniament-, fins que perdran, per dalt o per baix, gairebé tota la substància, si el principi de la subdidiarietat -que el nivell més eficaç conservi, recuperi o adquireixi la competència- no hi posa remei, demostrant l'Estat que encara és un nivell eficaç.

Es podria objectar que l'absència dels ciutadans és més aparent que real, ja que la construcció europea es fa des d'una doble legitimitat democràtica : la dels Parlaments nacionals que investeixen i controlen els governs dels Estats de la Unió i la del Parlament Europeu els membres del qual són elegits per sufragi universal i directe. Només caldria ! Sense la legitimitat democràtica hauríem de parlar de súbdits en lloc de ciutadans. Amb tot, que existeixi la legitimitat no impedeix que la participació activa dels ciutadans en la construcció europea sigui pràcticament nul·la. Els europeus de la Comunitat continuen comportant-se, en tots els ordres, com a ciutadans nacionals. Les seves devocions i inquietuds coresponen a matèries, estímuls i problemes dels respectius àmbits nacionals, siguin de primera o de segona instància, i si els transcendeixen és perquè l'objecte de la preocupació desborda les inútils fronteres d'avui dia, incapaces d'aturar i contenir els nous fenòmens de caràcter planetari o com a mínim continental.

A aquella generositat dels Estats s'han d'introduir un parell de correccions importants. Si és cert que l'Estat participa activament en la construcció europea, no és menys cert que oculta Europa als seus ciutadans de forma mesquina, regatejant els èxits de l'acció de la Comunitat, si no apropiant-se'ls, i que considera el ciutadà com un domini reservat : el ciutadà és meu !, proclama prepotent l'Estat. La ciutadania de la Unió que crea el Tractat instituent és indissociable de la nacionalitat d'un Estat membre, no hi figura, per tant, com a originària, sinó com a derivada. La raó d'oportunitat s'alia una vegada més amb la raó d'Estat. Europa resta, al fons, com una entitat de segona.

L'explicació del Tractat de "Maastricht" promoguda des de les instàncies de l'Estat no cercava la comprensió d'Europa, sinó salvar el compromís de l'Estat, dels seus polítics, amb el Tractat. El primer requisit per una vertadera comprensió d'Europa és que aquesta es pugui fer evident als ciutadans, i per això són imprescindibles, naturalment, èxits i símbols, des de les llibertats del mercat interior i la creació de treball i riquesa per repartir fins a la bandera i l'himne, però també és imprescindible no

tan sols que no se'ls ocult, sinó que ocupin el lloc protagonista que els correspon.

Europa necessita així mateix que els intel·lectuals la facin seva. La relació mantinguda pels intel·lectuals i Europa ha estat sovint tenyida d'ambigüitat i a vegades d'oberta desconfiança, si no d'oposició. Si l'intel·lectual de pensament d'esquerra no ha pogut oblidar que el feixisme amb Hitler al capdavant s'apoderà de la idea d'Europa esgrimint-la com un arma contra pobles, races i classes, i tem que ara en nom d'Europa retornin passades exclusions, l'intel·lectual de pensament conservador ha vist en la idea d'Europa un perill per a essències i valors, l'Estat i la nació, però igualment les relacions socials tradicionals, que considera pilars d'un sistema que, sens dubte, resultarà afectat per la construcció europea.

Tots dos coincideixen en la creença que Europa és una amenaça contra la diversitat, sigui de pobles, nacions, classes, llengües, races o individus, i la construcció comunitària un invent de tecnòcrates i buròcrates. Mals averanys, sobretot perquè privats els intel·lectuals de grans causes en un temps que no ha resolt cap dels greus problemes de la humanitat però els ha trivialitzat tots convertint-los en "ja vistos", discutida la seva funció, usurpada àdhuc per periodistes, publicistes i tota mena de creadors d'imatge i de sensacions, poden tenir la temptació de fer d'Europa la causa còmoda de tots els mals. El compromís àntieuropeu d'alguns intel·lectuals francesos durant la campanya del referèndum de 1992 va ser una mostra de deriva vers aquella temptació.

Inoportuna contradicció, infeliç divorci els que podrien produir-se entre una Europa que està fent-se com un punt decisiu més de la creativitat de la civilització europea i els mantenedors per excel·lència d'aquesta creativitat que són els intel·lectuals.

Però no ! Europa no faltará al seu destí històric, ni els intel·lectuals a la seva funció secular i insubstituïble. Ningú no

podria fer millors averanys sobre el retrobament dels intel·lectuals i Europa que un intel·lectual que va viure l'experiència del divorci, Edgar Morin : "Els intel·lectuals dels països europeus poden i han d'expressar la consciència del destí comú i de la identitat comuna per a permetre l'expressió de la necessitat comuna" (28).

Dr. Jordi Garcia-Petit i Pàmies
Brussel·les a 23 de març de 1995

NOTES

(1) La menció feta en plural a "les opinions públiques dels països comunitaris" no és casual ni buida d'intenció. Es pot constatar a través de nombroses evidències que encara no existeix una autèntica opinió pública europea. Un mateix fet -la guerra a Bòsnia, per exemple- produeix reaccions diferents en la consciència col·lectiva de les poblacions europees. I si les reaccions arriben a semblar-se és més el fruit espontani de compartir els valors de la civilització comuna -el rebuig moral de la guerra és ja un valor adquirit en la civilització europea- que la prova de l'existència d'un estat únic de consciència col·lectiva europea. Ortega y Gasset quan sosté que els pobles europeus són "desde hace mucho tiempo" una societat, en l'enumeració dels atributs de la suposada societat inclou una "opinión pública europea". Més endavant torna a insistir en que a Europa "existió siempre una opinión pública", i, abocant-la pel broc gros, afegeix "i si ésta existía no podía menos de existir también un poder público europeo que sin cesar ha ejercido su presión sobre cada pueblo". En aquest punt Ortega y Gasset anticipa genialment, però no fa, ben mirat, més que anticipar el que "podria ésser", no descriu el que "és". Altres anticipacions genials seves han estat l'home massa, la fi de la missió dels intel·lectuals, l'hegemonia ("el mando") dels Estats Units .... "Meditación de Europa", Colección El Arquero, Revista de Occidente, Madrid 1966, pàg. 33 i 89.

(2) El Tractat de la Unió Europea convertit en tractat de Maastricht per l'art i la comoditat de la simplificació perd amb l'abreujament del títol i la suposada sinonímia la substància mateixa de l'objecte del Tractat. En parlar només de "Maastricht" s'escamoteja, i acaba per oblidar-se, que al darrere del topònim en qüestió hi ha un projecte de la novetat i envergadura de la Unió Europea.

(3) El rebuig de França hauria ferit de mort la construcció comunitària. La ratificació de tots els Estats signants del tractat era igualment necessària per a l'entrada en vigor d'aquest. Però, l'heterogeneïtat real dels Estats s'imposa a Europa com a arreu, sense Dinamarca s'hauria trobat una solució jurídica per salvar el tractat, sense França no és possible la unió europea.

(4) Es pot afegir a la reflexió iniciada en la nota (1) que la principal dificultat de la unió europea consisteix, precisament, en que no hi ha la societat europea pregonada per Ortega y Gasset, sinó tantes societats com països europeus, més que Estats, doncs, car un Estat pot contenir, i així és en la majoria dels casos, diversos països. Ara bé, la societat europea existeix subjacent i, interpretada així la seva existència, la tesi orteguiana és correcta. Cal, però, aflorar-la, fer-la conscient i volguda. La "societat europea" és més que societat política (europea), la qual apareix quan els seus membres es posen d'acord per dotar-se d'una organització comuna. En aquest sentit, Europa està encarrilada en la via de la societat política a través de la Unió Europea.

(5) Pasqual Maragall, "Per Barcelona", 1987, pàg. 161, capítol "Les ciutats, riquesa d'Europa".

(6) En el poema èpic sobre la batalla de Poitiers (732), escrit vint anys després de tenir lloc per un cristià anònim que vivia a Còrdoba -poema que s'ha fet cèlebre més que per la seva qualitat pel fet que s'assenyala-, els homes del franc Carles Martel són identificats com a europeus. Poema reproduït a "Breve histo-

ria de Europa", Jean Carpentier i François Lebrun (dirs.), Alianza Editorial, 1994, pàg. 156 i 157.

(7) En els segles X i XI s'aprecia un augment de la producció agrícola, un ascens del comerç, una relativa estabilitat política i un creixement de la població, tot plegat afavorí la urbanització. Les investigacions d'Henri Pirenne (1862-1935) sobre la Edat Mitjana són una consulta obligada per al coneixement d'aquest període apassionant de la història d'Europa. "Las ciudades de la Edad Media", Alianza Editorial, 1971.

(8) Ortega y Gasset, op. cit., pàg. 71

(9) "La ciudad es un artefacto jurídico y nada más", Ortega y Gasset, op. cit., 72.

(10) Ortega y Gasset, op. cit., 55

(11) François Furet en un diàleg apassionant sobre Europa amb Ralf Dahrendorf i Bronislaw Geremek durant l'hivern de 1991-1992 resumeix el valor universal de l'Estat: "El Estado nacional es el emblema de nuestra civilización, es la aportación de la historia de nuestro pequeño continente a la historia universal, algo desconocido en la Antigüedad", "La democracia en Europa", Alianza Editorial, 1993, pàg. 73.

(12) Nicos Poulantzas té una abundant obra crítica sobre l'Estat occidental, encara que molt reiterativa. L'assaig més representatiu i complet n'és "Poder político y clases sociales en el Estado capitalista", Siglo XXI, 1972. Etienne Balibar es manté en la mateixa tendència en "Sobre la dictadura del proletariado", Siglo XXI, 1977. Una obra que se situa també en el corrent marxista, però molt menys ideològica és la de Ralph Miliband "El Estado en la sociedad capitalista", Siglo XXI, 1970.

(13) Aquesta idea sobre l'Estat és una constant en l'obra d'Ortega y Gasset des de "La rebelión de las masas", començada a publicar el 1926.

(14) Giovanni Sartori desemmascara el pensament ideològic i més concretament el summum del pensament ideològic que és la ideologia marxista vulgar, respecte a la qual tem que pugui "morir com a conjunt de nocions i pugui molt bé sobreviure com a forma mental". Segons Sartori no hi ha res pitjor que el que les idees deixin de ser pensades per ser cregudes, cosa que les transforma en creences i les converteix en ex-idees. "La democracia después del comunismo", Alianza Editorial, 1993, pàg. 32 la primera citació i pàg. 31 la segona.

(15) El document del grup CDU/CSU ha tingut una àmplia difusió en els medis oficials, cancelleries, institucions comunitàries, grups polítics, sense arribar realment al gran públic. La versió més coneguda i accessible del text és la publicada per "EUROPE", Agence Internationale d'Information pour la presse, núm. 1895/96 de 07.09.1994.

(16) En el fons, la concepció del "nucli dur" és una variant del model estatal d'atracció cohesionadora de la diversitat per una nació nuclear. La composició del "nucli dur" inicial recorda l'Europa carolingia.

(17) Philippe de Villiers va dirigir la redacció d'una obra col·lectiva que incorpora els millors arguments dels conservadors contraris a la ratificació per França del Tractat de la Unió Europea, "Notre Europe sans Maastricht", Albin Michel, Paris, 1992.

(18) "Le Monde" del 12.10.1994.

(19) L'afirmació d'Ernest Renan "l'existència d'una nació és un plebiscit quotidià", "Qu'est-ce qu'une nation ?", Oeuvres complètes, I, Calmann-Lévy, Paris, 1947, pàg. 904, no tan sols va marcar el pensament republicà francès sobre la nació en l'enfrontament ideològic amb els alemanys a propòsit d'Alsàcia i Lorena, sinó que influí en altres pensaments com ara en els regeneracionistes espanyols del primer terç del segle XX. Ortega y Gasset, en canvi, només acceptà l'acord de voluntats per a "formes de vivència inferiors" a la nació : "(...) oponía yo la Idea de Ciudad a la de Nación, diciendo que la ciudad la hacen los individuos pero que en la Nación se nace", op. cit., pàg. 71.

(20) Alain Finkielkraut fa una lúcida i punyent comparació entre la nació segons Renan i el "Volksgeist" segons Herder, "La derrota del pensamiento", Anagrama, pàg. 14 a 51.

(21) Ja Montesquieu deia en "L'esprit des Lois" (1748) que "L'Europe n'est qu'une nation composée de plusieurs", cita recollida per Ortega y Gasset, op. cit. pàg. 92. A banda de l'originalitat de Montesquieu -un dels grans genis de la creativitat política i jurídica d'Europa- en la idea apuntada, el recurs a una síntesi semblant -també Espanya seria una nació de nacions- és una solució típica d'un període de transició en què els nous conceptes no han aparegut encara i hom és conscient que els vells conceptes són ja caducs.

(22) Obres com "El Danubio" de Claudio Magris, Anagrama, 1988, i "El Mediterráneo" de Fernand Braudel (direc.), Espasa Calpe, 1988, a més de la seva qualitat literària, mostren la densitat humana, històrica i natural dels espais europeus descrits.

(23) Per a Julian Marías el patriotisme europeu " (...) es una emoción, algo que afecta al alma y al cuerpo, que persuade y humedece los ojos, que enorgullece y provoca rubor, que tensa los músculos y estremece", "El oficio del pensamiento", Espasa Calpe, 1958, pàg. 72. Sense haver de posar en dubte l'europeisme de Marías, que en aquest punt com en tants d'altres segueix fidelment a Ortega y Gasset, és evident que fa una transposició personal a Europa de sentiments que s'acostuma a atribuir al patriotisme nacional.

(24) "Je vous invite à faire preuve de patriotisme européen autour d'une Union (...) dans laquelle les citoyens héritiers d'une même identité culturelle pourraient se retrouver", afirmació feta per Edouard Balladur davant de la Comissió Institucional del Comité de les Regions de la Unió Europea a Montpeller el 14.03.1995.

(25) El Moviment Europeu, constituït en el magne Congrés europeista de l'Haia de maig de 1948, ha estat el ferment de totes les grans idees sobre la integració europea que després s'han convertit en realitzacions concretes, el Con-

sell d'Europa i les Comunitats Europees, encara que sempre per sota de les aspiracions del moviment que ha demanat -i aquesta és la seva missió- més del que els polítics estaven disposats a acceptar i els Estats a concedir.

(26) Si Europa té un cost social i un cost ecològic més elevats que els del seus competidors, no ha de reduir-los, car no és ella qui està equivocada, sinó compensar-los amb més eficàcia i creativitat.

(27) ¿"Quién manda en el mundo ?", la segona part de "La rebelión de las masas" de Ortega y Gasset, Revista de Occidente, 1929, menys "explotada" que la primera, no és menys densa i característica del pensament de l'autor sobre Estat i societat.

(28) Edgar Morin, "Pensar Europa, Gedisa, 1994.

DISCURS DE CONTESTACIÓ
PER L'ACADÈMIC NUMERARI
EXCM. SR. DR. JOSEP LLORT i BRULL

**Excm. Sr. Degà-President,
Excm. Srs. Acadèmics,
Senyores i Senyors.**

És per a mi un honor complir amb el mandat agraït de contestar el discurs de recepció a la nostra Corporació que acaba de pronunciar el fins ara acadèmic electe Dr. Jordi Garcia-Petit i Pàmies sobre "LA UNIÓ EUROPEA COM A CREACIÓ DEL GENI POLÍTIC D'EUROPA".

L'acte d'aquesta tarda em sembla memorable per diverses raons, que successivament aniran apareixent en el transcurs de les meves paraules. Però si n'hagués de triar una d'entre totes, potser em quedaria amb aquesta: el senyoriu sobri i elegant amb el qual un mestre vertader del Dret Comunitari ha sabut reflexionar aquí sobre la construcció de la unitat europea. Cert que el procés vers la unitat europea no pot prescindir del problema de la identitat col·lectiva, bàsic en la personalització dels individus, com tampoc ho pot fer de la solidaritat. Edgar Morin té un article molt bonic on diu: "ha de quedar ben clar que la solidaritat s'ha de complementar amb les solidaritats", és a dir, la solidaritat pública i l'oficial s'ha de complementar amb les solidaritats personals i de grup, amb les solidaritats de la gent.

La rearticulació a Europa significa donar prioritat als valors culturals, polítics i morals. Tal vegada hem oblidat perquè cal fer-ho així, deixant de banda que aquests valors han estat la força motriu d'Europa al llarg dels segles. La idea de la unió europea nasqué com a ideal lligat a la democràcia i a la reconciliació solidària i igualitària entre els estats d'Europa occidental, desterrant ambicions hegemòniques a continuació de les dues terribles guerres europees, que esdevingueren mundials. No cal ser molt perspicaç per endevinar que la idea d'Europa unida prové del disgust general, reflexiu en molts i sentimental en altres, per la successió de les tragèdies terribles patides per aquells a qui a pertocat viure als pobles europeus en un espai

de temps relativament curt; als europeus d'avui no se'ls consola explicant-los, amb els llibres d'història, els segles interminables de guerres durant els quals transcorregué la vida de llurs avant-passats.

Sens dubte l'ideal d'una Europa unida és l'ideal de la civilització occidental, i no es pot concebre amb la finalitat de sacrificar els pobles que la componen a les exigències d'una vida oposada a la que volen i desitgen mantenir, plena d'amor per la pròpia personalitat, per la llibertat individual i col·lectiva, per la cultura mateixa. Els que parlen de la unitat han de sentir la unitat íntima de les cultures dels pobles d'aquesta àrea geogràfica. No pot existir cap contradicció entre la unitat d'Europa i les diferències nacionals dels pobles que hi viuen i hi treballen.

A la darreria del segle XX neix una nova societat europea. El capitalisme més avançat construeix el Mercat Comú i el sistema comunista oriental s'esfondra: aquesta situació, que l'òptica estatal no permet veure en la seva novetat, pot alliberar un coneixement diferent del nostre passat i una concepció molt més àmplia de la ciutadania. Els petits i mitjans estats i les nacions sense estat, relacionades amb Europa, tenen un futur que els Estats hegemònics estan perdent.

Allò que fins ara ha estat i ha fet el Dr. Jordi Garcia-Petit s'ha de descriure sota tres epígrafs, corresponents a les tres activitats cardinals de la seva vida: el jurista, el docent i el polític.

Convé repetir-ho un altre cop: professor és qui, millor o pitjor, ensenya una determinada assignatura; mestre és qui sap suscitar, entre aquells que l'escolten, la vocació per allò que ensenya. El 1996, quan encara no havia fet el trenta-un anys d'edat, el Dr. Jordi Garcia-Petit començà a ser professor de Dret Internacional Públic a la Facultat de Dret de la Universitat de Barcelona; poc després era ja, en tota l'extensió de la paraula, mestre d'aquella disciplina. Com sempre que això esdevé, d'una forma o altra, quatre realitats diferents han hagut d'entrar en joc: la vocació, el talent, el saber i la dedicació.

Sense vocació per allò que es fa, ningú no podria suscitar-la en els altres. Sense la possessió de talents i sabers específics (en aquest cas, el talent i el saber de l'expositor a l'aula, del conferenciant, de l'analista de la situació socio-econòmica europea i de l'asidu col·laborador en els mitjans de comunicació social), la vocació romandria pura velleïtat o pretensió penosament fracassada.

Tot unint en la seva persona la vocació, el talent, el saber i la dedicació, el magisteri del Dr. Jordi Garcia-Petit és una etapa important de la seva trajectòria brillant, i indubtablement es disposa a enriquir-la amb fruits nous. Perquè, a més de ser un gran jurista, gairebé és innecessari esmentar-ho, el nostre nou company és un gran especialista en el camp del Dret comunitari.

A banda de jurista, docent i polític, és l'home que ha sabut afegir algun saber original als que ell aprengué en els llibres. No us atabalaré llegint-vos els títols dels nombrosíssims articles en els quals ha expressat la seva tasca personal, mitjançant els quals és conegut internacionalment. Per ara en tinc prou amb indicar que el nom del Dr. Jordi Garcia-Petit va unit a treballs molt valuosos relatius als diversos aspectes de la problemàtica europea, com ara: *El caso checoslovaco* (la seva tesi doctoral), *España y la política de bloques*, Catalunya i les relacions internacionals, La República Federal d'Alemanya, Europa, per força!, L'Europa comunitària fa 25 anys, L'Europa dels ciutadans, Repensar l'Europa Oriental, La unificació alemanya, Europa, la gestació difícil d'una superpotència, Autodeterminació i integritat territorial, *La urgencia de un patriotismo europeo*, *Algo más que explicar Maastricht*, La diversitat territorial entra a la Unió, etc.

No quedaria completa aquesta semblança del nostre company si, juntament amb l'obra fecunda que hem exposat, no hi aparegués una al·lusió ràpida al polític que ha sabut, en la seva condició de *Directeur des Relations Inter-Institutionnelles et Extérieures* del Comité de les Regions de la Unió Europea, obtenir el reconeixement de les Regions com a element important del de-

senvolupament comunitari mitjançant la creació del Comitè de les Regions i l'atribució d'una paper central al ciutadà a partir de la creació d'un organisme de drets individuals. Tot plegat posa en relleu la voluntat de la Comunitat d'arribar a una cohesió internament i espiritualment. Una aplicació constructiva del principi de subsidiarietat haurà d'integrar la participació dels ciutadans, la diversitat i l'empenta de les Regions, la funció motora dels Estats i la iniciativa responsable de la Comunitat mateixa, amb la finalitat de vertebrar el progrés de la Unió de manera coherent i equilibrada i, just en aquesta tasca apassionada i apassionant, és on es troba el nostre nou company, aportant tot el bagatge del seu talent, la seva gran experiència i la seva honestedat professional.

Bon tema de lectura i meditació, aquest discurs del Dr. Jordi Garcia-Petit, per a tots aquells que ens sentim participants en el futur de la nova societat europea que neix a les acaballes del segle XX i en la qual els petits i mitjans estats i les nacions sense estat, tenen un futur que els Estats hegemònics estan perdent i en la tasca dels quals el nostre nou company té un lloc de primera línia.

El Dr. Jordi Garcia-Petit sap molt bé que és l'hora per a tots els europeus, tant de l'Est com de l'Oest, d'unir-se, i no només per a trobades sentimentals o festives, sinó també i sobretot per emprendre la conquesta comuna d'una nova condició de ciutadania. Superem tots plegats una era que s'acaba! En aquesta superació, sens dubte podem tornar a emprendre l'esperança del socialisme: l'alliberament de l'home de les coaccions de la natura; i també podem conjugar-la amb allò que les societats liberals han sabut preservar per a ell: la seva llibertat individual. Això s'aconseguirà mitjançant l'oportunitat única que es brinda al nostre continent: inventar l'endemà dels blocs i de les guerres, dels xovinismes i dels fanatismes. Aquest sembla ser el sentit de la història universal a finals del nostre segle. I si no m'enganya el meu olfacte de lector, això també és el que pensa el nostre company, quan una vegada i una altra afirma que els polítics han d'acceptar, interpretar i canalitzar aquest moviment.

Serà això el signe anunciador d'un futur en el qual, després de penoses vicissituds, es compleixi per fi la gran esperança del "Himne Ibèric" de Maragall?

"Diversos són els homes i diverses les parles,
i han convingut molts noms a un sol amor.

Diverses són les parles i diversos els homes,
i convindran molts noms a un sol amor.

Han convingut, convindran... Serà així? Els diversos pobles d'Europa, arribaran a entendre's un dia segons allò que tots ells realment són? De tan alt anhel voldria que en fos penyora l'ingrés del Dr. Jordi Garcia-Petit a la nostra Corporació: un gran europeista, un gran mestre al qual avui tinc el molt grat honor de donar la benvinguda a aquesta Casa.

Ad multos annos, Dr. Garcia-Petit!

ÍNDIX

LA UNIÓN EUROPEA COM A CREACIÓ DEL GENI POLÍTIC

Introit	7
De "Maastricht" a Europa	9
De la Ciutat a l'Estat.....	16
De l'Estat a la Unió Europea.....	25
De la Unió Europea endavant	32
Notes	45
Discurs de contestació per l'acadèmic numerari, Excm. Sr. Dr. Josep Llord i Brull	49

NOVES PUBLICACIONS DE LA REIAL ACADEMIA DE DOCTORS

Directori 1991.

Los tejidos tradicionales en las poblaciones pirenaicas (Discurs de promoció a acadèmic numerari de l'Excm.Sr. Eduardo de Aysa Satué, Doctor en Ciències Econòmiques, i contestació per l'Excm.Sr. Josep Antoni Plana i Castellví, Doctor en Geografia i Història), 1992.

La tradición jurídica catalana (Conferència magistral del acadèmic de número Excm.Sr. Josep Joan Pintó i Ruiz, Doctor en Dret, en la Solemne Sessió d'apertura de curs 1992-93, que fou presidida per SS.MM. el Rei Joan Carles I i la Reina Sofia), 1992.

La identidad étnica (Discurs d'ingrés de l'acadèmic numerari Excm.Sr. Angel Aguirre Baztan, Doctor en Filosofia i Lletres, i contestació per l'Excm.Sr. Josep M. Pou d'Avilés, Doctor en Dret), 1993.

Els laboratoris d'assaig i el mercat interior; Importància i nova concepció (Discurs d'ingrés de l'acadèmic numerari Excm.Sr. Pere Miró i Plans, Doctor en Ciències Químiques, i contestació per l'Excm.Sr. Josep Mª Simón i Tor, Doctor en Medicina i Cirurgia), 1993.

Contribución al estudio de las Bacteriemias (Discurs d'ingrés de l'acadèmic corresponent Ilm.Sr. Miquel Marí i Tur, Doctor en Farmàcia, i contestació per l'Excm.Sr. Manuel Subirana i Cantarell, Doctor en Medicina i Cirurgia), 1993.

Realitat i futur del tractament de la hipertròfia benigna de pròstata (Discurs de promoció a acadèmic numerari de l'Excm.Sr. Joaquim Gironella i Coll, Doctor en Medicina i Cirurgia, i contestació per l'Excm.Sr. Albert Casellas i Condom, Doctor en Medicina i Cirurgia i President del Col.legi de Metges de Girona), 1994.

La seguridad jurídica en nuestro tiempo. ¿Mito o realidad? (Discurs d'ingrés de l'acadèmic numerari Excm.Sr. José Méndez Pérez, Doctor en Dret, i contestació per l'Excm.Sr. Angel Aguirre Baztán, Doctor en Filosofia i Lletres), 1994.

La transició demogràfica a Catalunya i a Balears (Discurs d'ingrés de l'acadèmic numerari Excm.Sr. Tomàs Vidal i Bendito, Doctor en Filosofia i Lletres, i contestació per l'Excm.Sr. Josep Ferrer i Bernard, Doctor en Psicologia) 1994.

L'art d'ensenyar i d'aprendre (Discurs de promoció a acadèmic numerari de l'Excm.Sr. Pau Umbert i Millet, Doctor en Medicina i Cirurgia, i contestació per l'Excm.Sr. Agustín Luna Serrano, Doctor en Dret), 1995.

Sessió necrològica en record de l'Excm.Sr. Lluís Dolcet i Buxeres, Doctor en Medicina i Cirurgia i Degà emèrit de la Reial Acadèmia de Doctors, que morí el 21 de gener de 1994. Enaltíren la seva personalitat els acadèmics de número Excms.Srs.Drs. Ricard García Vallés, Josep Mª Simón i Tor i Albert Casellas i Condom. 1995.

REIAL ACADÈMIA DE DOCTORS

—Publicacions—